

TOMÀS MALLOL, CINEISTA I COLLECCIONISTA

JOAQUIM ROMAGUERA I RAMIÓ (AEHC)

Tomàs Mallol tenia poc més de sis anys quan va veure arribar, a l'hostal que els seus pares tenien a Torroella de Fluvià, un carro de transport que duia el nom de L'Embut de la Butifarra, comandat per un saltimbanqui francès que, a cops de timbal, cridava la mainada i els més ganàpies també perquè anessin a veure l'espectacle que els duia de novetat: el cinema-tògraf. Allò es repetia cada any, i un bon dia el francès li va regalar una pel·liculeta. «Necessitava una màquina, si la volia veure, i me la vaig construir amb un parell de fustetes, quatre llaunes, un pinyó de bicicleta i una llanterna de carro.» Així és com va néixer en ell una dèria, una passió pel cinema que mai més no ha abandonat.

Vaig conèixer Tomàs Mallol i Deulofeu, nascut a Sant Pere Pescador el 1923, anys després d'haver vist alguns dels seus films. El seu cinema em va interessar de bon començament per un parell d'aspectes. El primer, per la seua puresa amateur, allò de saber treure profit dels mitjans tècnics a l'abast, com també dels pocs elements humans a disposició, i plasmar alhora una idea en pocs minuts; i tot això servit amb una fotografia acurada i una narració senzilla, transparent. Així són cintes com, per exemple, *Instante, Sempre..., Daguerre i jo, Mar calma, Poca cosa sabem..., Negre i vermell o Homenatge*, que voregen, totes, el document realista, la fantasia de caràcter experimental o una lleu ficció com a fil conductor, una barreja de gèneres que ell sap compaginar i harmonitzar d'una manera convincent, natural, i que constitueixen l'estil Mallol, un estil que deixa en l'espectador un regust d'amabilitat, d'intimisme, de serenor, de humanitat per damunt de qualsevol altra apreciació crítica.

La segona cosa que em va captivar és la sensació que tens de veure unes imatges les històries i l'estètica de les quals són clarament mediterrànies; més encara, empordaneses. Això de parlar de l'existència d'un cinema mediterrani ha estat sempre motiu de discussió, de debat fins i tot en festivals especialitats, malgrat tractar-se de films realitzats en aqueixa àmplia zona geogràfica. Parlar, doncs, de cinema empordanès pot resultar encara més un agosament; ara bé, nosaltres pensem que el paisatge que

s'hi mostra o que embolcalla, la llum nítida que tot ho banya, portes endins, camps enllà, les nostres cales, molts dels temes que s'hi toquen i el tarannà que s'hi infereix o s'hi intueix són elements que connoten molts films d'aqueixes terres; i, en el cas dels de Tomàs Mallol, què hem de dir, quant a denotació, de cintes com *Hivern*, de 1958, o *Homenatge*, de 1975, per esmentar només dos títols separats en el temps de la seua extensa obra, una filmografia iniciada el 1956 i que compta amb una trentena i escaig de cintes realitzades fins a mitjan anys setanta, bé en 8 mm, bé en 16 mm?

Tomàs Mallol, doncs, encaixa en aquest corrent geogràfic que el marca a l'hora de definir-lo i hi pertany com a cineasta, encara que ell no s'ho proposi de bell antuvi, com a creador fílmic i transmissor d'uns temes que ens impliquen directament com a catalans sensibles i atents a les nostres coses, a la nostra cultura, en aquest cas, àudio-visual.

Després del seu darrer film, *Quan sóc perdut en l'ombra*, de 1977, Mallol decideix abandonar la pràctica fílmica i es ven la càmera de 16 mil·límetres. Però vet aquí que tenia tan arrelat el cuquet cinèfil que no va poder estar-se'n i es va comprar una altra càmera, amb què va realitzar un últim film, ara d'encàrrec, per a un amic sobre un assumpte comercial publicitari, feina que el devia curar definitivament perquè aviat es tornà a vendre la càmera i des de llavors no ha tornat a la realització. I no hi ha tornat, cosa que lamentem, perquè decideix dedicar-se bàsicament i entera a les seues col·leccions de fotografia i cinema.

I aquesta és l'altra faceta major de la seua personalitat, tal vegada la més coneguda a partir dels anys vuitanta i que un servidor ha tingut la fortuna i el plaer de visitar amb deteniment, amb detall, amb delectança, amb tots els ets i uts, en unes quantes ocasions. Es tracta d'una amplíssima col·lecció d'aparells, estris i atuells del món del cinema, en primer lloc, i del fotogràfic, en segon. A banda la vàlua indiscutible i intrínseca del que ha aconseguit reunir al museu, perquè es tracta d'un museu, la primera vegada que hi vaig anar em va sorprendre l'existència d'un talleret annex on ell mateix adoba i deixa a punt els aparells o les peces que acaba d'adquirir, normalment en subhastes, abans de ser col·locades on correspon. També em va sorprendre gratament, potser perquè en desconeixia de bell antuvi l'existència, l'espai que dedica en la seua casa-torre de Torroella de Fluvià a la fotografia, amb una quantitat enorme de càmeres i d'altres estris de moltes èpoques que constitueixen igualment un veritable museu de la fotografia. El que succeeix és que l'espai «museu del cinema» ha silenciats, probablement per voluntat pròpia, l'espai «museu de la fotografia»; i això que la pràctica fotogràfica ha estat per a ell professió, com a home de les arts gràfiques i publicista que és, i com a foto-fixa que va ser per primera i única vegada en el cinema professional el 1958, en el film italoespanyol *Su propio destino*, de Giuseppe Vari. Amb tot, és lògic que qui es dedica al col·leccionisme

cinematogràfic, o a qualsevulla altra faceta del cinema, també sigui un bon afeccionat i coneixedor de la fotografia; no debades, l'una art i l'altra estan sempre íntimament relacionades, són indestruïbles, ja des de la mateixa gènesi del cinematògraf, «fotografies animades».

Tomàs Mallol és moltes coses; una d'elles, perfeccionista. Ho veiem en visionar-ne les cintes, pel·liculetes fetes amb la màxima cura possible, pràcticament per ell sol des de la concepció fins a l'acabat. I ho tornem a constatar en passejar-nos per les estances del museu, on, tot i que l'espai ja no dona per a muntatges espectaculars, cada secció és concebuda amb una estima palesa, fins i tot amb un cert didactisme. Aital perfeccionisme, mogut per l'afany de no mancar-li res de l'essencial que el cinema ha creat, tant per a captar imatges com per a mostrar-les, l'ha portat moltíssims cops a forçar les seues possibilitats humanes: físiques, intel·lectuals, econòmiques en especial. Són les servituds i alhora les virtuts de tot col·leccionista que vulgui desplegar la seua dèria fins a la satisfacció que proporciona consumir la perfecció, si és que això és possible.

Hi ha una anècdota que servirà per a il·lustrar això que explico de Mallol. Si no és exactament així, la idea sí que és certa. Hi ha un llibre importantíssim i famós, *Arqueologia del cine*, de C. W. Ceram, de 1965, que conté més il·lustracions que pàgines, quasi tres-centes, des dels precursors del cinema fins a l'assentament de la indústria durant el període mut. Doncs bé, un bon dia Mallol em va dir que les peces que reproduïx el llibre de Ceram, «que és la meua Bíblia, les vull acabar tenint totes. En tinc dos, d'exemplars: l'un, de lectura i consulta, i l'altre, en què poso una creu damunt cada aparell que aconsegueixo». La dèria portada fins al final, un final que sortosament creiem que mai no s'esdevindrà perquè el cinema continua dempeus, si bé, en el cas de Mallol, la seua col·lecció, el seu fantàstic, meravellós museu iniciat a principi dels anys setanta, no és només el llibre de Ceram, per descomptat, sinó moltes més coses, encara que no arriba als estris d'avui perquè això ultrapassaria no ja les seues possibilitats econòmiques, sinó també les de l'espai d'allotjament per a enquibir-les-hi totes. La cronologia és molt completa i molt ben representada; doncs, el camí ja és obert perquè en un nou assentament i amb l'aixopluc institucional la col·lecció pugui anar creixent i completar-se a partir d'un projecte museogràfic i museològic modern, factible i realista.

Afirmar que allò de què avui disposa en fotografia i en cinematografia Tomàs Mallol és quasi impossible de tornar-ho a reunir és una obvietat, per més diners que s'hi volguessin abocar. Juguines cinematogràfiques infantils i per a la família de molta mena, amb el nostre entranyable Cine NIC, al qual no manca res, des dels primers documents de creació de la manufactura catalana el 1896 fins a les últimes creacions el 1986. Una amplíssima varietat de llanternes màgiques, ben proveïdes de vidres originals, que

creen uns espectacles de fantasia, d'enginy i de divertiment que deixen bocabadat tothom sense excepció. L'espai Lumière, presidit per un autèntic, original Cinématographe d'Auguste i Louis Lumière, de 1895, segurament la peça reina del museu, que, com sabem, filmava però també projectava les cintes que havia impressionat. Miralls màgics i teatres d'ombres. Una fantàstica col·lecció de praxinoscopis, zootropis, fenaquistiscopis, coreutoscopis, teatres òptics, mutoscopis, filoscopis, quinores, etcètera. I una càmera fosca i una càmera clara. Els primers aparells d'Edison i de Pathé. Gramòfons i fonògrafs. Daguerrotips. Calidoscopis. Litofanies. L'anamorfosi i l'estereoscòpia ben representades. I una munió de càmeres i projectors de tots els formats i de totes les èpoques. I tot el que vulgueu i més del camp amateur.

I encara molt més, però aquí seria prolix i impropï de relacionar-ho, si bé tots esperem, ell el primer, que durant el centenari del cinema es podrà inaugurar a la ciutat de Girona el Museu de Cinema «Tomàs Mallol», on ens farem una idea completa del seu abast. I així, tot manllevant ara allò de la Immortal Girona, bé podrem dir que en aqueixa ciutat quedarà immortalitzada per sempre més pràcticament tota la història del cinema; i no solament els seus cent anys que celebrarem, sinó molts més si tenim en compte tot el que hi ha del període pre-cinematogràfic.

I, quan la nova seu s'inauguri, voldríem que Tomàs Mallol, abillat de firaire, entretenidor o explicador dels primers temps, a frec d'acabar el segle passat, ens faci de cicerone, com sempre fa quan algú o un petit grup el visita a Torroella de Fluvià. Passejar-se rere seu pel museu és gaudir a pler del seu doll de paraula, de les mil anècdotes que va desgranant a cada passa, de les vivències que relata com si les visqués per primera volta. Impagable representació la d'aquest homenot, com Josep Pla també l'hauria anomenat si l'hagués conegut i l'hagués tractat; una representació que Mallol realitza des de fa anys amb una bonhomia fascinant i com si acabés d'aprendre's la lliçó una estona abans.

I acabo. Una entitat com la nostra, que entén el món de la comunicació d'una manera ben generosa, tant el vessant pràctic o creatiu com l'acadèmic o especulatiu, ha d'enfortir-se i prestigiar-se alhora nomenant socis d'honor persones dels Països Catalans que es distingeixen pel fet d'haver contribuït a l'enriquiment d'un o més aspectes de la comunicació. En el cas de Tomàs Mallol i Deulofeu, que avui honorem, el seu Museu de Cinema, un dels primers i més importants del món de caràcter privat, i també el dedicat a la fotografia mereixen el nostre reconeixement i la nostra gratitud pel que representa per a la humanitat haver reunit i haver conservat tot aqueix patrimoni del món de la imatge, gràcies al qual els estudiosos i els investigadors d'aquest camp podem realitzar els nostres treballs al costat mateix de les peces i dels instruments que han servit i serveixen per a la creació i

la reproducció de les imatges, tal com són, tal com funcionen de veritat, i no tan sols a partir de fons documentals escrits. Un impagable patrimoni obert com ha estat sempre per a qui s'hi ha interessat i que ben aviat, coincidint amb el centenari del cinema, formarà part de l'oferta cultural d'aquesta ciutat, perquè Tomàs Mallol ha volgut tossudament i patriòtica que restés a Catalunya a l'abast i en les millors condicions de créixer, d'ús i de gaudi.

Gràcies, Tomàs Mallol, pel que has fet i pel que ens ofereixes, i benvingut siguis a la Societat Catalana de Comunicació.